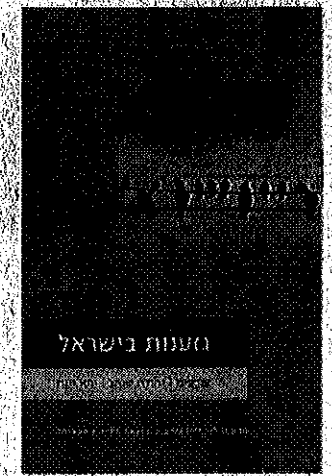

■ אחרי מאבק ארוך באמצעות הקשת הדמוקרטית המזרחית, בחרו פרופ' יהודה שנהב ופרופ' יוסי יונה, עורכי הספר "גזענות בישראל", להעביר את שאלת הגזענות לשרה המוסרי

גזענות כפי שסיפרנו לתלמידינו

תהל פרוש

תצלום: תומר אפלכאום
מה הוא החינוך הראוי לצעירים ממוצא מזרחי? לדור בן גוריון, בזמנו, היתה הצעה "צריך לחנך את הצעיר שבא מארצות המזרח לשבת בבית הכיסא כמו אדם, להתרחץ, לא לגנוב, לא לתקוס נערה ערפית, לאגוס אותה ולהצוץ אותה", אמר בן גוריון על העולים. החזון השחום והפיקוד של צה"ל בשנות ה-50, הציטטה הזאת, שגשלה עבור הסדר החוקי טורי, נחשפת כספר חדש ומעניין "גזענות בישראל" שמו, שערבבו הפרופ' לסוציולוגיה יהודה שנהב והפרופ' לפילוסופיה של החינוך יוסי יונה.
במשך שנתיים הובילו השניים קבוצת מחקר במכון ון ליר בנושא גזע, הגזעה וגזענות, תוצריה המחקריים של הקבוצה

על המקומות שבהם אני המקרבן. אנוחנו נמ' צאים בעמדת כוח; אני לא מתדפק על דלתו של הגזען ואומר לו 'אל תהיה גזען כלפי' אלא מציע לו לבחון את הסוגייה על כל מרכיביה.
שנהב: אנוחנו מזדהים עם המאבק המזרחי, אבל שנינו לא רוצים לעשות דווקא של גזענות לעניין המוחלט. גם סקסיום הוא גזענות אנוחנו שבעיני מאבקים ומחשבות של גזענות, אבל כולנו תוצריהם והגפגפים של גזענות. כולינו קורבן של פרקטיקות קיצוניות - ג'נוסייד, נכבה, תאונות ומלחמות".
בלומר אתם מציעים להתקדם הלאה, לשאלת אם יש לגזענות הצדקה מוסרית?
שנהב: זכן, הספר לא ינועה לערוך ספיי רת מלא של גילויי הגזענות. הבשורה היא שמדעי החברה לא יכולים להכריע בשאלות של גזענות, והן עוברות לשרה המוסרי. דוי

שנהב: זו נקודת המוצא של הספר. הר' חוב יודע שיש גזענות, הוא רואי בה. העניין הוא שכאשר באים לדבר על מתח בין-גזעי, הוא נהפך כאן למתח ערתי. יש פחד מהמלה 'גזע', לא מגזענות, הגזענות קיימת - והמלה 'גזע' לא חוקרים ביקורתיים בישראל משתי-משים במלה 'אתניות' ולא בגזע, וכשאתה שואל למה הם אומרים: 'אתה לא חושב שזה חוק מרז'?"
יונה: השאלה היא איר הביטויים גזע וגזענות לא הגיעו לשפה האינטלקטואלית ביישראל. לוקחים תיאוריות ביקורתיות בעולם, שהגיעו נמצא בכסיס שלהן, וכאן הן עוברות תרגום והגיעו נהפך לאתניות, 'עדתיים' ו'פרי-סטקולוניאליזם'. איה ייתכן שברגע שזה מגיע לישראל הגזע נעלם?
אז מה קרה למלה גזע בישראל? מהוע היא נעלמה?

יציב, אלא קטגוריה מרומינית, המגדר הוא לא קטגוריה יציבה אלא משאל זום-יומי, וכך גם קטגוריית הגזע, מי שמניח את קיומו של גזע, מניח למעשה את הכסיס לגזענות.
אם כך, איך אתם מתייחסים לשאלת הישראלית 'מה המוצא שלך'?
שנהב מודה כי העניין היה נתון לויכוחים מקבוצה. 'הרוב בקבוצת המחקר גרס שאם יש להטעין על אדם או קבוצה תכונה שהיא ביולוגית, כביכול, מגלי שההבדל לזונה מהקבוצה היררכיות, אני דווקא לא מסכים. אתן לך דוגמה: הגעת לראון כמונת, והנהג שאל מאיזה מוצא אני. שאלתי אותו מה הוא חושב, והוא אמר לי 'עיראקי'. אישרתי, והוא אמר שגם הוא עיראקי. זו שאלה אינפורמטיבית, שלא בהכרח מובילה לגזענות".
בשאלת האפליה המתקנת, לעומת זאת, לשנהב אין התלבטויות. "כשאמרנו בשנות

שנהב ויונה אומרים כי ההסכמה הרחבת בקבוצה היתה על הגדרת האפליה כלפי נשים כגזענות, כפי שיונה מגדיר זאת, 'זה בכוונתן'. מאידך, חוסר ההסכמה הגדול ביותר היה בהגדרת האפליה כלפי מורחים כגזענות. 'זו הק' טגוריה המוקדשת ביותר', אומר שנהב.
זה מכעים אתכם?
שנהב: לא, זו ההיסטוריה של החיים שלנו.
מה משר אתכם לנושא? למה היה חשוב בעיניכם לדבר על זה?
שנהב: הפריע לי השיח הליברלי של מה-על החברה. יש לו הנחות יסוד של שטוש מחוקק, דה-פוליטיזציה, והמשיכה לרזון הזה היתה תגובת הנגד שלי. אנתנו רוצים להגדיר את הפרקטיקות המגזענות שלא דרך ליברליות או שפה לאומית. צריך מישור מהשוליים כדי לא להשתמש בשיח הליברלי, וכדי לה-

כפעילות המחקרית, לרברי שנהב, 'תום שגב כתב פעם שעשיתי קריירה מהקיפוח הערתי, אבל אין לי בעיה לומר שאני לא יכול לתאר את הביוגרפיה שלי בלי להבין את העובי-דה שאני, כמו מורחים רבים אחרים, פוסטי-טראומטי במובן הגזעי. הכעיה היא שמאשר מתחילים להבר על זה, התגובה היא דרוקציה וההילגיטימציה של העניין הדרדך שבה לוקי חים את הפוליטי ומטעונים אותו על האישי עושה הגחכה של הפוליטי.
יונה מסכים: 'אין מוחתי שגרל בישראל שהמוזחיות היא לא עניין מבחינתו', הוא קור בע, 'אבל אם אתה מרנר על גזענות כמובן האישי, התגובות יהיו הם לא יכולים לצאת מהמקום הקורבני'. אני מאבד כך את הלגיטימציה של חוקר, שצריך להיות נשוא פנים ונטול פניות".
שנהב: 'לכן יש קורבנות שמכחישים. ניי

יהודה שנהב: "ישראל היא מדינת גזע. המשטר שלה גזעי. חלק מהחוקים ומנגונו המשטר מבוססים על הבחנות של גזע, ומטשטשים את זה עם ביטויים כמו 'קשר דם' ו'אתניות'"

מאוגדים בספר הזה, כ-15 מאמרים, ונכתבו מתוך התייחסות למבוא שכתבו יונה ושנהב מלכתחילה. עם המשתתפים נמנים פרופ' חנן חבר, פרופ' חנה הרצוג ור"ר אריאנה קמפ. שנהב ויונה מצהירים כי הספר מבקש להטיל אל התרבות הישראלית את המלה האסורה, לטענתם, "גזע" (race). בכך הם מקווים לפי תוח דיון חדש ונוקב על מה שכונה עד עכ"שיו "עדות ישראל" ו"אתניות". יונה ושנהב מבקשים להרגיש שהעניין בספר אינו גזענות כלפי מורחים, אלא ניתוח של מבני הגזענות בישראל. כלומר, גם אשכנזים יוכלו למצוא את עצמם שם בתור קורבנות לגזענות. אתם נמנים עם מייסדי הקשת הרב-מדינית מות המזרחית, אבל מרגישים שהספר אינו עוסק בגזענות כלפי מורחים. מרוע?

יונה: "זו נקודה חשובה. המורחים הם כבר לא הקורבן האולטימטי של גזענות. יש נשים וערבים ומהגרי עבודה, וחלק מגילויי הגזענות הם של מורחים. אנחנו רוצים להראות את התמונה במלוא מורכבותה, ולא לריקחים את נקודת המבט של הקורבן. כשאנחנו כותבים על גזענות, אני רוצה לקבל אחריות

חוק מדי

גמה טובה לכך היא השיקוף שעושים בשרה התעופה: זו פרקטיקה מוגזעת כלפי קבוצות מסוימות. התשובה אם זה מותר היא מתחום המוסר.

שנהב ויונה אומרים כי אין חברה או אדם שאינם גזענים. "ינקנו את הגזענות עם חלב אמנו", אומר שנהב. לרבריו, "פעמים רבות שואלים אותי אם אנחנו גזענים, ואני אומר שכן. ואז שואלים אם יש חברה שאינה גזענית, ואני אומר שאין. אז מה אתה רוצה? אומרים לי, 'מה מיוחד בישראל?' והתשובה היא שישראל היא לא רק גזענית. אלא גם מדינת גזע. המשטר שלה גזעי. חלק מהחוקים ומנגונו המשטר מבוססים על הבחנות של גזע, אבל מטשטשים את זה באמצעות ביטויים כמו 'קשר דם' ו'אתניות'".

יש פער בין שפת הרחוב לבין מה שנכתב בספר. שפת הרחוב משתמשת במונחי גזענות, ובספר הטענה היא שהמונח מוכחש.

יונה: "הגזע מעורר קונטרוברסיות לאלמנטים ביולוגיים. בגלל השואה החליפה אותו המלה הלא-מאיימת אתניות, שאין לה אסוציאציות של תורת הגזע הנאצית. מבחינת היהודים, כל מה שאינו אושוויץ זו לא גזענות: יש כאן דעות קדומות וסטריאוטיפים, אבל לא גזע". שנהב: "לפני 1933 השיח הרפואי בעור למ עסק בגזע, ואחרי 1945 כבר אי אפשר. חנה הרצוג כתבה באחד המאמרים בספר על הטאבו בשיח הישראלי על גזע וגזענות מ-48 ועד שנות ה-80. דווקא הרב כהנא פתח את השיח מחדש. לכן הספר הוא הצעה לאקדמיה לקחת את המושגים של הגזע ככלים לניתוח המציאות".

אתם רוצים להחזיר את המלה גזע לשיח, אבל חוזרים וכותבים שגזע הוא קטגוריה מדומיינת. האם אנחנו מדמיינים שיש גזע עים בעולם?

שנהב: "מה זה טוהר דם? זו תפישה אנתרופולוגית. איך ידעו מיהו יהודי? הלכו לבית הכנסת. לא עשו בדיקות דם. לביולוגי אין הוכחה ביולוגית, זה עניין תרבותי. גם ההכרזים בין גברים לנשים אינם עניין ביולוגי

הקטגוריה המוכחשת ביותר

שנהב ויונה אומרים כי את קבוצת המחקר בחרו כך "שתהיה הטרוגנית בין העמדות: ערבים, יהודים, מורחים אשכנזים. היו מי שאמרו שהפרויקט זר להם. היתה התנגדות להגדרת תופעות מסוימות של אפליה כגזענות". הם מעידים על עצמם שהיו רומינגטיים בקבוצה, ומתארים ויכוחים חריפים על המי כוא שכתבו מראש כעבורת בסיס למחקרים. "היו כאלה שאמרו שהגזענות כלפי ערבים זו לאומיות, כי זה מה שכל חברה עושה", הם אומרים. "גם העניין האתני הפריע לקבוצה: הם היו מעדיפים שנדבר על עדות ולא על גזע, כאילו שלקהילה היהודית אין גזעים. עדות זה מושג מקובל בהיסטוריה היהודית, מושג פרוה".

פוסט-טראומה

בין אילו מהמורות הוא מייצר ואיך הוא מייצר הגמוניזציה".

יונה: "חששתי בתחילה לרבר על גזענות כי היא בעייתית כפרוגרמה: היא עוסקת בקורבנות. לעומת הרב-תרבותיות, היא לא אג'נדה מגייסת כמוכח החברתי הקונסטרוקטיווי. ש"ס והרוסים, למשל, משתמשים בתאוריות רב-תרבותיות מגייסות: 'אנחנו רוצים שיהיו לנו בתי ספר' וכדומה. מה תאמרי כשתדברי על גזענות? אני רוצה בית ספר לא גזעני? היום אני פחות מוטרד, כי נחלצנו מהמקום הזה. לא פיתחנו פרויקט קורבני, אלא לקחנו עמדה מחקרית שאיפשרה לנו לטעון טענות רחבות".

שנהב: "יש פער בין ההיגיון של היחיד להיגיון הסוציולוגי, ולא תמיד אפשר ליישב את הסתירה. אם מורחי יגיד לי שהוא מעולם לא סבל על הרקע הזה, ברמה הסוציולוגית אי אפשר להאמין לו, אבל ברמת הפרט אפשר. כשהרברט מרקוזה הלך להפגנות שאלו אותו למה, והוא ענה 'כסוציולוג אני פסימי, אבל כאדם פוליטי אני אופטימי'".

דיברתם קודם על המבחישים. אתם מאמינים שהם לא מעוניינים להעלות את הנר שא לתודעתם.

יונה: "הגעתי למסקנה שמדובר באסטרטגיית קיום. אני לא יודע אילו מחיר אנשים היו משלמים אם הם היו מתחילים לחשוב על הרברים האלה ולהורות בהם, אבל אם קצת מגרדים בסיטואציה מסוימת, זה עולה. יש כאן המון שכבות".

אתם חוזרים לעמדה הקורבנית שוב ושוב. מרוע החזירות המופלגת סביב הנר קודת הוא?

השאלה מחייבת את השניים להרפת לרגע מהמרחק הביקורתי והתיאורטי שנקטו

להתחדש בטיפול מפנק לשנה החדשה

מבצע סוכות: טיפול ספא במתנה ולילה שלישי ב-50% הנחה

בדיוק עכשיו, כששנה חדשה בפתח, הגיע הזמן לעצור לרגע את קצב החיים המסחרר, ולצאת לחופשה מפנקת לגוף ולנפש באחות יערות הכרמל, אחות הכריאות והספא היחידה בישראל. בואו להתארח אצלנו בסוכות ובחורף אחד מהטובים לניקוי הגוף ולהתחדשות: "פילינג דבש וקינמון", "עיסוי ורד חבר" או "קרעוף" בחמאם הטורקי. אחרי הטיפול תוכלו כמוכח באחת חבריכות ולהתענג על אוחות גורמה בריאותיות.

Carmel Forest Spa Resort
יערות הכרמל אחות כריאות וספא

להרגע, להתפנק, להתחדש

לפרטים ולהזמנות 04-8307878 או פנו לסוכן הנסיעות שלכם www.isrotel.co.il

המבצע תקף לאורחים השוהים באחוזה בין 16.10.08-13 ו-18.10.08-21. טיפול הספא ניתן לשהים מינימום 2 לילות במחירי בודדים רשמיים של האחוזה. ניתן להמיר את הטיפול בטיפול מתוך רשימה מוגדרת ט.ל.ח. האחוזה מותאמת לאורחים מעל גיל 16